

PAS KOJI LAJE NE GRIZE: BISMO LI TREBALI IZJEDNAČAVATI STAVOVE I PONAŠANJA U KONTEKSTU POLITIČKOG NASILJA?

Tomislav Pavlović¹ <https://orcid.org/0000-0002-4470-3715>

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Zagreb

E-mail: tomislav.pavlovic@pilar.hr

Renata Franc <https://orcid.org/0000-0002-1909-2393>

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Zagreb

<https://doi.org/10.20901/an.19.03>

Izvorni znanstveni rad

E-mail: renata.franc@pilar.hr

Zaprimljeno: 11. 4. 2022.

Prihvaćeno: 4. 7. 2022.

Sažetak Unatoč neupitnoj povezanosti stavova i ponašanja, velik broj teoretičara slaže se da stavove o političkom nasilju i sudjelovanje u političkom nasilju ne treba izjednačavati. Ipak, ranija istraživanja nisu se eksplicitno bavila empirijskom provjerom valjanosti tog izjednačavanja u kontekstu radikalizacije. Stoga je cilj ovog rada bio provjeriti koliko je precizno moguće temeljem stavova o političkom nasilju razlikovati sudionike političkog nasilja od osoba koje u političkom nasilju ne sudjeluju. Analize su provedene na skupu podataka prikupljenom u sklopu projekta MyPLACE krajem 2012. i početkom 2013. na mladima (N = 16935) iz četrnaest europskih država, uključujući Hrvatsku. Nakon uparivanja sudionika s ciljem eliminacije potencijalnih izvora pristranosti u procjenama, rezultati su potvrdili da obje mjere stava o političkom nasilju – opravdavanje političkog nasilja i percipirana efikasnost političkog nasilja – pružaju značajan i neovisan doprinos objašnjavanju varijance sudjelovanja u političkom nasilju. Međutim, temeljem spomenutih varijabli oko trećine sudionika bilo je pogrešno klasificirano glede stvarnog sudjelovanja u političkom nasilju, čime je i empirijski potvrđena važnost zasebnog istraživanja kognitivne i bihevioralne radikalizacije, kao i opravdanost razlikovanja između stavova i ponašanja u kontekstu političkog nasilja.

Ključne riječi klasifikacija, osjetljivost, specifičnost, političko nasilje, ekstremizam, radikalizacija

¹ Rad Tomislava Pavlovića podržava Hrvatska zaklada za znanost u sklopu *Young Researchers' Career Development Project – Training of Doctoral Students* (DOK-01-2018) projekta koji financira Europska unija iz Europskog socijalnog fonda (ESF).

Uvod

Razmjeri posljedica političkog nasilja, definiranog kao heterogeni repertoar djelovanja usmjerenog na nanošenje štete pojedincima ili imovini radi utjecaja na političke, društvene ili kulturalne promjene (Bosi i Malthamer, 2015), i radikalizacije, definirane kao individualni ili grupni proces koji dovodi do ekstremizma (Neumann, 2013), čiji sastavni dio predstavlja ideologija koja promiče primjenu političkog nasilja (Schmid, 2013), oduvijek su privlačili pažnju istraživača i mislioca. Iako su inicijalno ti fenomeni smatrani socijalnom patologijom svoje vrste, promjena paradigme i prihvaćanje političkog nasilja kao "još jedne vrste prosvjeda" (Bosi i Malthamer, 2015) omogućila je dublji uvid u političko nasilje i radikalizaciju, a samim time i bolje razumijevanje fenomena koji doprinose njihovom nastanku. Ipak, Neumann (2013), kao i McCauley i Moskalenko (2017), Khalil, Horgan i Zeuthen (2019) te Hafez i Mullins (2015), ukazuje na nedorečenost definicije radikalizacije, iz koje nije očito je li njezina konačna točka promjena stava ili promjena ponašanja. Drugim riječima, iz definicija radikalizacije najčešće nije razvidno jesu li pojedinci radikalizirani čim počinju podržavati političko nasilje ili tek otkad u nasilju počinju aktivno sudjelovati.

Posljednja rečenica odražava probleme distinkcije i međuodnosa stavova i ponašanja koji su i ranije zabilježeni u znanstvenoj literaturi. Primjerice, Ajzen i Fishbein (1980) u sklopu teorije razloznoga djelovanja ukazuju na to da su stavovi i ponašanja općenito povezani te da stavovi mogu voditi do ponašanja ako su podržani od strane okoline. Ajzen (1991, 2020) u sklopu teorije planiranog ponašanja detaljnije razrađuje spomenutu distinkciju kako bi bolje objasnio da stavovi nisu uvijek dobar indikator budućeg ponašanja. Prema njemu, stavovi o nekom ponašanju predstavljaju važnu odrednicu namjera izvođenja tog ponašanja, koje zatim u većoj mjeri određuju hoće li ponašanje biti izvedeno ili ne. Međutim, stavovi nisu jedina odrednica ponašajnih namjera – prema Ajzenu (1991), ponašajne namjere ovisе i o subjektivnim normama, odnosno percipiranoj podršci okoline glede izvođenja ponašanja, te percipiranoj bihevioralnoj kontroli, odnosno stupnju u kojem pojedinci smatraju da izvođenje ponašanja ovisi o njima. Prema tome, osobe koje izražavaju pozitivan stav o nekom ponašanju, ako za izvedbu tog ponašanja doživljavaju podršku okoline i smatraju da je ponašanje pod njihovom kontrolom, bit će sklone izvođenju tog ponašanja. Elementi teorije planiranog ponašanja pokazali su se uspješnim u predviđanju različitih društveno nepoželjnih ishoda, poput rizičnih ponašanja (Fogarty i Shaw, 2010), plagiranja (Curtis i sur., 2018) ili nasilja (Jemmott, Jemmott, Hines i Fong, 2001).

Sukladno tome, više je istraživača u kontekstu radikalizacije ukazivalo na važnost razlikovanja između radikaliziranih stavova i radikaliziranih ponašanja, odnosno kognitivne i ponašajne radikalizacije (Hafez i Mullins, 2015; Neumann, 2013; McCauley i Moskalenko, 2017; Khalil i sur., 2019). Dodatno, Khalil i suradnici (2019) istaknuli su kako je za razumijevanje radikalizacije važno istraživati i faktore koji dovode do radikaliziranih stavova i faktore koji dovode do radikaliziranih ponašanja. Ta je distinkcija prihvaćena i u nedavnim pregledima literature: dok su Franc i Pavlović (2018; 2021) u sklopu sustavnog pregleda literature o odnosu nejednakosti i radikalizacije zasebno opisivali nalaze dobivene u kontekstu radikaliziranih stavova i radikaliziranih ponašanja, Wolfowicz, Litmanovitz, Weisburd i Hasisi (2019, 2021) dodatno su u svojoj meta-analizi odvojili radikalizirane stavove od radikaliziranih namjera.

Iako dosad prikazana argumentacija sugerira da stavove ne treba izjednačavati s ponašanjima, valja istaknuti i da prikupljanje podataka o bihevioralnoj radikalizaciji u pravilu predstavlja vrlo zahtjevan pothvat. McCauley i Moskalenko (2017) objašnjavaju da se tek mali dio građana upušta u radikalizirana ponašanja, što znači da je varijabilnost radikaliziranih ponašanja u pravilu oskudna. Drugim riječima, može se dogoditi da i u velikim istraživačkim projektima konačan uzorak, osim ako je usmjeren na specifične populacije, ne zahvaća dovoljan broj bihevioralno radikaliziranih pojedinaca koji bi omogućavao valjane rezultate predviđenih analiza. S druge strane, izravan pristup radikaliziranim pojedincima i grupama može predstavljati kompleksan i opasan zadatak, pri čemu najradikaliziraniji pojedinci, svjesni istraživačke svrhe, mogu biti najmanje suradljivi za ispunjavanje upitnika. Treću opciju predstavljali bi rezultati dobiveni od radikaliziranih pojedinaca koji su uslijed radikaliziranih ponašanja završili u zatvoru (primjerice, Decker i Pyroz, 2019). Iako je pristup takvim pojedincima olakšan, upitno je koliko su njihovi retrospektivni iskazi vjerodostojni, odnosno koliko su izmijenjeni tijekom boravka u zatvoru (Khosrokhavar, 2013; Franc i sur., 2016). Naposljetku, istraživači mogu koristiti biografske podatke o poginulim ekstremistima i uspoređivati ih s podacima različitih kontrolnih skupina (detaljnije u: Franc i Pavlović, 2018; 2021). No, kod takvih je sudionika nemoguće mjeriti subjektivne doživljaje, dostupni biografski podaci mogu se razlikovati od sudionika od sudionika, dok je upitno tko je od njihovih bližnjih doista imao uvid u njihove kognitivne procese i voljan je taj uvid nepristrano podijeliti (detaljnije u Funder, 2012).

Opisane teškoće vezane uz mjerenje ishoda bihevioralne radikalizacije mogu djelovati demotivirajuće i obeshrabriti buduće istraživače u nakanama da istražuju bihevioralnu radikalizaciju te ih usmjeriti prema oblicima radikalizacije koji su lakše mjerljivi, a povezani s bihevioralnom radikalizacijom. S time je usklađen i nesrazmjer u broju studija usmjerenih na istraživanje radikaliziranih stavova i ponašanja opažen u nedavnim pregledima literature (Franc i Pavlović, 2018; 2021; Wolfowicz i sur., 2019; 2021). Unatoč spomenutom slaganju oko toga da stavove i ponašanja ne treba izjednačavati (Ajzen i Fishbein, 1980; Ajzen, 1991), pa ni u području radikalizacije (Hafez i Mullins, 2015; Khalil i sur., 2019; McCauley i Moskalenko, 2017; Neumann, 2013), do trenutka pisanja ovog rada ostalo je nedorečeno koliko je precizno moguće stavovima predvidjeti ponašanja u kontekstu radikalizacije. Iako su na ovo pitanje bila usmjerena različita kvantitativna istraživanja (primjerice, Curtis i sur., 2018; Jemmott i sur., 2001), magnituda odnosa u njima je uglavnom procjenjivana temeljem statističke značajnosti, koja uz samu veličinu efekta uzima u obzir i veličinu uzorka te odgovara na pitanje postoji li odnos, ali ne i koliko je precizno predviđanje moguće ostvariti temeljem tog odnosa.² Preciznost predviđanja ponašanja "testovnim" rezultatima predstavlja važno obilježje valjanosti mjerenja te predstavlja jedan od središnjih problema teoretičarima političkog nasilja koji grade modele radikalizacije, ali i praktičarima koji se tim modelima (i rezultatima) mogu koristiti s ciljem identifikacije rizičnih pojedinaca (Scarcella i sur., 2016). To je također važno zbog nepovoljnih efekata pogrešno usmjerenih deradikalizacijskih intervencija (detaljnije u Brouillette-Alarie i sur., 2022). U konačnici, bez poznavanja preciznosti mjerenja instrumenta, nije moguće utvrditi "zlatni standard" mjerenja nekog područja, što može otežavati usporedivost rezultata iz različitih istraživanja

² Detaljnije o nedostacima validacije metrijskih obilježja mjera ponašajne radikalizacije temeljenih na samoiskazanim stavovima o političkom nasilju v. u: Scarcella, Page i Furtado, 2016.

te usporevati razvoj baze znanja. Stoga je cilj ovog istraživanja bio utvrditi razinu preciznosti kojom je radikalizirana ponašanja moguće predvidjeti temeljem radikaliziranih stavova.

Temeljem ranije prikazane argumentacije, postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Radikalizirani stavovi povezani su s radikaliziranim ponašanjem – pojedinci koji izražavaju intenzivnije radikalizirane stavove ujedno su češće sudjelovali u radikaliziranim ponašanjima.

H2: Preciznost razlikovanja sudionika koji se upuštaju u radikalizirana ponašanja od sudionika koji se u takva ponašanja ne upuštaju temeljem stavova o političkom nasilju nije dovoljna za izjednačavanje radikaliziranih stavova i ponašanja.

S ciljem primjerene provjere postavljenih hipoteza, primijenjena je logistička regresija, statistički alat kojim je moguće s jedne strane procijeniti točnost klasifikacije, a s druge doprinos prediktorskih varijabli opaženoj točnosti klasifikacije. Iako nije jedini postupak kojim je moguće obraditi ovakve podatke, primjena logističke regresije posebice je povoljna u kontekstu druge hipoteze jer je efikasnost modela moguće procijeniti i pomoću prilagođenog McFaddenovog R^2 koji predstavlja smanjenje "varijance greške" u usporedbi s početnim modelom (detaljnije u: McFadden, 1979). Ta se mjera intenziteta odnosa kreće u rasponu od 0 do 1, pri čemu veća vrijednost označava preciznije modele, odnosno efikasnije prediktore. Iako ne postoji formalni kriterij vanjske valjanosti općenito, u kontekstu ovog istraživanja se kao operacionalizacija prihvatljivosti izjednačavanja stavova i ponašanja koristio konvencionalni prag za interpretaciju McFaddenovog R^2 , koji za dobre modele iznosi između .20 i .40 (Louviere i sur., 2000). Drugim riječima, McFaddenov R^2 manji od .20 u kontekstu ovog istraživanja ukazuje na neprimjerenost izjednačavanja stavova i ponašanja u kontekstu radikalizacije. Ipak, kako bi se intuitivnije prikazala točnost predviđanja, izračunati su i podaci o točnosti, osjetljivosti i specifičnosti pojedinih modela.

Dodatno, valja naglasiti da radikalizirani stavovi predstavljaju krovni termin za širok skup mjera upitne ekvivalentnosti: dok neki kao radikalizirane stavove mjere opravdanost ili podršku političkom nasilju, drugi mjere podršku radikaliziranim organizacijama, a treći podršku vođama radikaliziranih organizacija (detaljnije u: Franc i Pavlović, 2018, 2021). Pritom na umu valja imati i Ajzenov (2020) komentar da se stavovi o ponašanju barem dijelom temelje i na očekivanim posljedicama tog ponašanja. Time se u jednadžbu uvodi i stav o percipiranoj efikasnosti ponašanja, koja je prepoznata kao važan prediktor kolektivnog djelovanja općenito (van Zomeren, Postmes i Spears, 2008), kao i nasilnog kolektivnog djelovanja (Saab i sur., 2016; Zlobina i Gonzalez Vazquez, 2018). Stoga su u ovom istraživanju stavovi mjereni dvojako: kao percipirana opravdanost političkog nasilja i kao percipirana efikasnost političkog nasilja. Pritom su, eksploratorno, s ciljem provjere do koje mjere je navedenim stavovima moguće predvidjeti sudjelovanje u političkom nasilju, testirani i modeli s interakcijskim doprinosom dvaju stavova predviđanju sudjelovanja u političkom nasilju. U prilog vrijednosti ovog istraživanja ide i činjenica da su prikazane analize provedene na podacima prikupljenim u sklopu međunarodnog projekta MyPLACE među mladima iz 14 europskih zemalja. Uz robustan analitički pristup, korištenje ovih podataka pruža uvid u odnos radikaliziranih stavova i ponašanja kod mladih Europljana, što predstavlja argument u prilog (u trenutku njegovog pisanja) jedinstvenog doprinosa ovog rada istraživanju radikalizacije.

Metoda

Izvor podataka i sudionici

Rad se temelji na sekundarnoj analizi anketnih podataka iz međunarodnog EU FP7 projekta MyPLACE (br. ugovora 266831). Anketnim istraživanjem u sklopu projekta MyPLACE obuhvaćeno je ukupno 16935 sudionika – mladih u dobi od 16 do 25 godina – sa 30 lokacija iz 14 zemalja (Hrvatska, Danska, Estonija, Finska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Mađarska, Latvija, Portugal, Rusija, Slovačka, Španjolska i Ujedinjeno Kraljevstvo). Naime, u svakoj od zemalja na temelju statističkih podataka – indikatora relevantnih primarno za socioekonomski status i demografski sastav stanovništva na razini lokacije (čitavo mjesto, četvrt grada ili sl.) izabrane su po dvije "kontrastne"³ lokacije (osim u Njemačkoj gdje su izabrane četiri lokacije: dvije na teritoriju bivše zapadne Njemačke i dvije na teritoriju bivše Istočne Njemačke). Na svakoj od ovih lokacija anketiran je reprezentativan uzorak (otprilike nešto manje od 600 sudionika po svakoj lokaciji) mladih u dobi od 16 do 25 godina.⁴

Dio podataka prikupljenih MyPLACE anketom koristi se u ovom istraživanju. Iz ukupnog uzorka je isključeno 586 sudionika koji nisu odgovorili na više od 25% pitanja relevantnih za ovo istraživanje, dok su podaci preostalih sudionika imputirani. Prosječan sudionik bio je rođen 1991., što znači da je tijekom provedbe istraživanja imao između 21 i 22 godine, dok je uzorkom obuhvaćen podjednak broj žena (50,2%) i muškaraca.

S obzirom na malen broj sudionika koji su sudjelovali u nekom obliku političkog nasilja ($n = 333$) ili su sudjelovali u političkom nasilju i okupirali neku imovinu ($n = 129$), u konačnici su formirana četiri uzorka (dva po 666 sudionika te dva po 258 sudionika), ujednačena po lokaciji, dobi, spolu te obrazovnom, radnom i socioekonomskom statusu sudionika. Spomenuta su se četiri uzorka razlikovala s obzirom na to kako je operacionaliziran kriterij (samo nasilje ili nasilje i okupacija javnih površina) te kojom su metodom sudionici uparivani (metodom bliskih susjeda ili optimalnog uparivanja).

Mjere

Sudjelovanje u političkom nasilju (radikalizirano ponašanje) u kontekstu ovog istraživanja dvojako je operacionalizirano. Kao prva operacionalizacija radikaliziranog ponašanja primijenjena je čestica "U posljednjih 12 mjeseci, koliko ste često sudjelovali u nasilnom političkom događaju?" (Q16_16). Sudionici su davali odgovore u rasponu od *nikad* (1) do *tri ili više puta* (4), pri čemu su imali opciju i ne izjasniti se. Uslijed asimetričnosti rezultata koja je odražavala nisku stopu sudjelovanja sudionika u političkom nasilju, varijabla je dihotomizirana na način da je opcija *nikad* rekodirana kao 0, a sve ostale vrijednosti kao 1.

Kako bi se osigurala veća valjanost kriterija, odnosno s ciljem izbjegavanja da se i sudionici koji su pasivno ili nehotice prisustvovali političkom nasilju proglase

³ Primjerice, u Hrvatskoj su dvije kontrastne lokacije bile dvije gradske četvrti grada Zagreba: Podsljeme (lokacija koju karakterizira viši socioekonomski status i veća homogenost stanovništva) te Peščenica (niži socioekonomski status i veća heterogenost stanovništva; Pilkington i sur., 2018).

⁴ Više o metodi MyPLACE anketnog istraživanja može se vidjeti u Pilkington, Pollock i Franc (2018).

sudionicima političkog nasilja, za drugu operacionalizaciju radikaliziranog ponašanja korištena je i čestica "U posljednjih 12 mjeseci, koliko ste često okupirali/zauzeli zgrade ili blokirali ulice ili željeznice?" (Q16_17). Princip odgovaranja bio je isti kao i kod prethodno opisane čestice, te je zbog asimetričnosti varijabla također rekonstruirana da *nikad* predstavlja 0, a 1 sve ostale odabire te označava sudjelovanje u okupaciji javnih površina. U sljedećem je koraku formirana suma dihotomiziranih varijabli Q16_16 i Q16_17, pri čemu su sudionici koji su ostvarili dva boda bili tretirani kao sudionici političkog nasilja, a sudionici koji su ostvarili nula bodova kao ne-sudionici političkog nasilja. Naknadno su sudionici koji su ostvarili jedan bod (odnosno, sudjelovali samo u jednom od dvaju oblika radikaliziranih ponašanja, $n = 569$) isključeni te je i ta varijabla dihotomizirana prije uparivanja sudionika (detaljnije u Postupku).

Radikalizirani stavovi također su dvojako operacionalizirani. Za mjerenje stavova o opravdanosti političkog nasilja korišteni su odgovori na pitanje "U kojim od sljedećih slučajeva smatrate da nasilje može ili ne može biti opravdano?" (Q41), uz navođenje osam specifičnih slučajeva (zaštita radnih mjesta, zaštita ljudskih prava, sprječavanje globalnog zatopljenja, zaustavljanje siromaštva, zaštita vlastite etničke ili rasne grupe, održavanje stabilne vlade, rušenje vlade i zaštita prava životinja). Sudionici su odgovore davali u rasponu od *uvijek je opravdano* (1) do *nikad nije opravdano* (5), pri čemu su imali priliku i ne izjasniti se. Prije analiza, pojedinačne varijable su obrnuto kodirane kako bi veći rezultat ukazivao na veću razinu opravdanosti političkog nasilja. MAP test (Velicer, 1976) proveden je nezavisno na svim četirima uzorcima te je dosljedno utvrđeno postojanje jednog općeg faktora, koji je ekstrahiran pomoću analize zajedničkih faktora. Unutarnja konzistencija skale na svim se uzorcima pokazala prihvatljivom ($0.89 < \omega < 0.91$), a veći rezultat predstavljao je veće opravdavanje političkog nasilja.

Za mjerenje druge vrste radikaliziranih stavova – stavova o efikasnosti političkog nasilja – primijenjene su dvije čestice. Sudionici su upitani koliko su različite političke aktivnosti djelotvorne glede utjecaja na politiku u njihovoj zemlji. Na popisu aktivnosti našle su se i čestice sudjelovanja u ilegalnim protestnim aktivnostima (Q19_8) te sudjelovanja u nasilnim protestnim aktivnostima (Q19_9). Sudionici su odgovore davali na ljestvici od *uopće nije djelotvorno* (0) do *vrlo djelotvorno* (10). Korelacija dviju čestica kroz uzorke pokazala se visokom ($0.70 < r < 0.75$), stoga je u svakom od uzoraka konačni rezultat stavova o efikasnosti operacionaliziran pomoću ekstrahiranih faktorskih bodova dobivenih analizom zajedničkih faktora temeljenoj na spomenutim dvjema česticama. Viši rezultat na takvoj varijabli predstavljao je veću percipiranu efikasnost političkog nasilja.

S ciljem uparivanja, dodatno su korištene varijable godine rođenja (Q55Y), spola (Q54), lokacije (Location), subjektivne procjene prihoda (Q82) te radnog i obrazovnog statusa (Q61).

Postupak

Izvorni upitnik MyPLACE projekta bio je osmišljen na engleskom jeziku te preveden na nacionalne jezike ASQ metodom (engl. *Ask the Same Question*) s ciljem osiguravanja ujednačenog razumijevanja sadržaja upitnika u različitim kulturama. Podaci su prikupljeni krajem 2012. i početkom 2013. godine, anketom lice u lice, pri čemu je anketar bilježio odgovore sudionika. Prilikom prikupljanja podataka anketari su se pridržavali etičkih standarda u provedbi društvenih istraživanja (detaljnije

o prikupljanju podataka i metodi u Ellison i Pollock, 2014, str. 14-47; Pilkington i sur., 2018).

Podaci su obrađeni pomoću programskog jezika R (R Core Team, 2021), pomoću funkcija iz paketa haven (Wickham i Miller, 2021), dplyr (Wickham, Francois, Henry i Müller, 2021), tidyr (Wickham, 2021), MatchIt (Ho, Imai, King i Stuart, 2011), ggplot2 (Wickham, 2016), cowplot (Wilke, 2020), DescTools (Signorell, 2021), psych (Revelle, 2021), mice (van Buuren i Groothuis-Oudshoorn, 2011), InformationValue (Prabhakaran, 2016) i caret (Kuhn, 2021).

Podaci su analizirani u više koraka. U prvom koraku iz uzorka su isključeni sudionici koji nisu odgovorili na više od četvrtine pitanja relevantnih za ovo istraživanje, dok su podaci sudionika s manjim brojem nedostajućih vrijednosti imputirani. Za imputacije je korištena metoda prediktivnog uparivanja prosjeka uz 50 iteracija i pet donora. Ukratko, tom se metodom iz uzorka odabire skup potencijalnih donora koji su po odgovorima slični sudioniku koji nije odgovorio na određeno pitanje te se iz tog seta po slučaju odabere jedan pravi donor čija se vrijednost odgovora pripiše sudioniku (detaljnije u Van Buuren, 2018).

Nakon imputacija provedeno je uparivanje sudionika s obzirom na potencijalno relevantne faktore (lokacija, dob, spol, obrazovni, radni i socioekonomski status), s ciljem umanjivanja disbalansa u brojnosti sudionika i ne-sudionika političkog nasilja prisutnog u uzorku. Postupci uparivanja uobičajeni su u eksperimentalnim istraživanjima (Zakrisson, Austin i McCredie, 2018), iako ih je moguće koristiti i u druge svrhe. Cilj uparivanja bio je ujednačiti broj sudionika i ne-sudionika političkog nasilja, pri čemu je u obzir uzeta i dvojaka operacionalizacija kriterija. Stoga je prvo za uparivanje korištena isključivo dihotomizirana varijabla sudjelovanja u političkom nasilju, a zatim dihotomizirana varijabla sudjelovanja u političkom nasilju uz okupaciju javne površine, pri čemu su sudionici koji su bili uključeni ili samo u nasilne prosvjede ili samo u okupaciju javne površine bili isključeni iz uparivanja. Kako bi se anulirali eventualni efekti kulturalnih razlika, algoritam uparivanja je prilagođen na način da je među ne-sudionicima političkog nasilja morao biti identičan udio sudionika iz različitih lokacija kao i među sudionicima političkog nasilja. Sudionici su s obzirom na ostale varijable za uparivanje uparivani dvojako: pomoću metode najbližih susjeda i metode optimalnog uparivanja. Metoda najbližih susjeda predstavlja oblik uparivanja koji je ovisan o redosljedu sudionika: algoritam uparuje sudionika iz eksperimentalne skupine (u kontekstu ovog istraživanja, sudionika političkog nasilja) sa sudionikom iz kontrolne skupine (u kontekstu ovog istraživanja, ne-sudionika političkog nasilja) koji mu je najbliži, pri čemu ne uzima u obzir dobiva li se time globalno (na razini cijelog uzorka) optimalno uparivanje (Zakrisson i sur., 2018). Algoritam zasnovan na optimalnom uparivanju, s druge strane, nastoji postići najveću sličnost na razini cijelog uzorka, što znači da ponekad neki sudionik ne završi uparen sa sudionikom koji mu je najbliži (Hansen i Klopfer, 2006). Iako dva algoritma mogu dovesti do sličnih rezultata uparivanja (Austin, 2013), radi veće robusnosti konačnih rezultata oba algoritma provedena su s ciljem uparivanja sudionika s obzirom na obje operacionalizacije kriterija. Drugim riječima, ishod uparivanja bila su četiri seta podataka: uzorak dobiven optimalnim uparivanjem sa sudjelovanjem u političkom nasilju kao kriterijem ($n = 666$), uzorak dobiven uparivanjem metodom najbližih susjeda sa sudjelovanjem u političkom nasilju kao kriterijem ($n = 666$), uzorak dobiven optimalnim uparivanjem sa sudjelovanjem u političkom nasilju i okupacijom javnih površina kao kriterijem ($n = 258$), te uzorak dobiven uparivanjem metodom

najbližih susjeda sa sudjelovanjem u političkom nasilju i okupacijom javnih površina kao kriterijem ($n = 258$). Detaljniji uvid u sličnost uzoraka nakon uparivanja moguće je steći u dodatnim materijalima.⁵

Na četirima uparenim uzorcima provjerena su psihometrijska svojstva primijenjenih mjera te su provedeni postupci logističke regresije s ciljem odgovaranja na istraživačka pitanja. Nakon izračuna pojedinačnih modela, dodatno su izračunate i točnost, osjetljivost i specifičnost svakog modela. Navedene mjere izračunate su za klasifikaciju temeljenu na uobičajenom pragu, prema kojem se predviđene vjerojatnosti sudionika veće od 0.50 klasificiraju kao 1, a manje kao 0, te optimiziranom pragu koji je prilagođen tome da u pojedinačnom modelu umanju udio pogrešnih klasifikacija (Prabhakaran, 2016). Razlog za uključivanje ovih mjera ogleda se u njihovoj interpretabilnosti i praktičnom značaju koji može imati kvantifikacija doprinosa preciznosti predviđanja mimo statističke značajnosti.

Rezultati

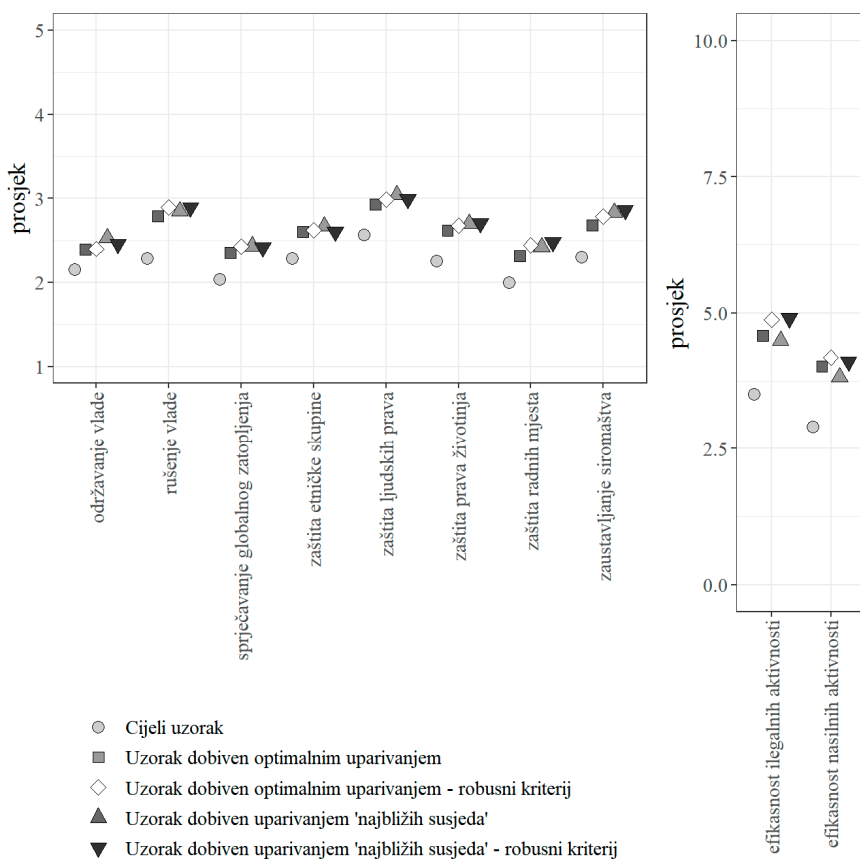
U sljedećim su odlomcima sažeto prikazani i opisani rezultati provedenih analiza. Pritom su prvo prikazani osnovni deskriptivni pokazatelji (Slika 1), a zatim se pruža uvid i u rezultate provedenih postupaka logističke regresije.

Deskriptivni podaci ukazuju na to da sudionici uglavnom nisu smatrali nasilje niti opravdanim niti neopravdanim, pri čemu je najmanje opravdavanje nasilja zabilježeno za ciljeve održavanja vlade, sprječavanja globalnog zatopljenja i zaštite radnih mjesta. Pritom je vidljivo i da su prosjeci nešto niži u cijelom uzorku u usporedbi s uzorcima nakon uparivanja. S druge strane, prosjeci sudionika iz uparenih uzoraka međusobno su vrlo slični. Sličan je obrazac moguće utvrditi i za percipiranu efikasnost ilegalnih i nasilnih aktivnosti, koje su sudionici u četirima fokusnim uzorcima općenito procijenili niti efikasnim, niti neefikasnim, a na cjelovitom uzorku uglavnom neefikasnim. U pogledu kriterijskih varijabli, uslijed uparivanja svaki od četiriju uzoraka korištenih u daljnjim analizama sadržavao je 50% sudionika koji su izjavili da su sudjelovali u političkom nasilju i 50% sudionika koji to nisu izjavili.

Rezultati prikazani u Tablici 1 nedvojbeno ukazuju da objašnjenju ranijeg sudjelovanja u političkom nasilju doprinose i percepcija opravdanosti političkog nasilja i njegova percipirana efikasnost, pri čemu je doprinos efikasnosti dosljedno nešto veći od doprinosa opravdavanja političkog nasilja. Pritom odsutnost interakcije ukazuje na to da ova dva stava neovisno doprinose objašnjenju sudjelovanja u političkom nasilju. Ipak, vrijednosti McFaddenovog R^2 sugeriraju ograničenu veličinu efekta koja nije dosegla kriterij dobrih modela, što potvrđuje i točnost klasifikacije koja se kretala u rasponu između 57% i 67%, uz minimalni praktični doprinos optimizacije klasifikacijskog praga. Podaci o osjetljivosti (odnosno, udjelu sudionika koji su temeljem ishoda logističke regresije točno klasificirani kao sudionici političkog nasilja) i specifičnosti (udio sudionika koji su temeljem ishoda logističke regresije točno klasificirani kao ne-sudionici političkog nasilja) potvrđuju zamjetnu nepreciznost klasifikacije sudjelovanja u političkom nasilju temeljem stavova o efikasnosti i opravdanosti političkog nasilja. Modeli prikazani u Tablici 2, s robusnom operacionalizacijom kriterija prema kojoj se sudionicima političkog nasilja smatraju samo oni pojedinci koji su sudjelovali i u nasilnom prosvjedu i okupirali imovinu,

⁵ Detaljan prikaz ishoda provedenih analiza moguće je pronaći na: https://osf.io/zgp2k/?view_only=7873e0201906492187ff890cd69d11a4

generalno potvrđuju opisane nalaze, uz nešto veću točnost predikcije. Ipak, ni u tim modelima zabilježena točnost nije dovoljno velika da bi se opravdano moglo zaključiti da je temeljem stavova o političkom nasilju moguće precizno razlikovati sudionike od nesudionika političkog nasilja. Rezultati prikazani u Tablici 1 nedvojbeno ukazuju da objašnjenju ranijeg sudjelovanja u političkom nasilju doprinose i percepcija opravdanosti političkog nasilja i njegova percipirana efikasnost, pri čemu je doprinos efikasnosti dosljedno nešto veći od doprinosa opravdavanja političkog nasilja. Pritom odsutnosti interakcije ukazuje na to da ova dva stava neovisno doprinose objašnjenju sudjelovanja u političkom nasilju. Ipak, vrijednosti McFaddenovog R^2 sugeriraju ograničenu veličinu efekta koja nije dosegla kriterij dobrih modela, što potvrđuje i točnost klasifikacije koja se kretala u rasponu između 57% i 67%, uz minimalni praktični doprinos optimizacije klasifikacijskog praga. Podaci o osjetljivosti (odnosno, udjelu sudionika koji su temeljem ishoda logističke regresije točno klasificirani kao sudionici političkog nasilja) i specifičnosti (udio sudionika koji su temeljem ishoda logističke regresije točno klasificirani kao ne-sudionici političkog nasilja) potvrđuju zamjetnu nepreciznost klasifikacije sudjelovanja u političkom nasilju temeljem stavova o efikasnosti i opravdanosti političkog nasilja. Modeli pri-

Slika 1. Prosječni rezultati sudionika na česticama stavova o opravdanosti političkog nasilja i efikasnosti ilegalnih/nasilnih aktivnosti izračunati na različitim uzorcima ovog istraživanja

Tablica 1. Ishodi provedenih regresijskih analiza sudjelovanja u nasilnom prosvjedu s obzirom na metodu uparivanja sudionika

kriterij	uparivanje	prediktori	eksponent (b) [interval pouzdanosti]	McFaddenov R ²	klasifikacijski prag	točnost	osjetljivost	specifičnost
sudjelovanje u političkom nasilju	najbliži susjedi	efikasnost	2.24*** [1.87, 2.73]	0.08	uobičajeni (0.5)	0.65	0.62	0.68
					optimizirani	0.66	0.50	0.82
		opravdanost	1.41*** [1.20, 1.67]	0.01	uobičajeni (0.5)	0.56	0.62	0.50
					optimizirani	0.57	0.50	0.64
		efikasnost	2.23*** [1.84, 2.72]		uobičajeni (0.5)	0.64	0.65	0.62
		opravdanost	1.27** [1.07, 1.52]	0.09	optimizirani	0.67	0.52	0.82
		opravdanost x efikasnost	0.82 [0.68, 1.00]					
	optimalno	efikasnost	1.95*** [1.63, 2.36]	0.06	uobičajeni (0.5)	0.62	0.62	0.61
					optimizirani	0.63	0.74	0.53
		opravdanost	1.75*** [1.48, 2.08]	0.04	uobičajeni (0.5)	0.61	0.65	0.57
					optimizirani	0.61	0.77	0.46
		efikasnost	1.86*** [1.54, 2.26]		uobičajeni (0.5)	0.65	0.70	0.59
opravdanost		1.61*** [1.35, 1.93]	0.08	optimizirani	0.65	0.78	0.51	
	opravdanost x efikasnost	0.83 [0.68, 1.00]						

*p < 0.05, **p < 0.01, *** p < 0.001

Tablica 2. Ishodi provedenih regresijskih analiza sudjelovanja u nasilnom prosvjedu uz okupaciju imovine s obzirom na metodu uparivanja sudionika

kriterij	uparivanje	prediktori	eksponent (b) [interval pouzdanosti]	McFaddenov R ²	klasifikacijski prag	točnost	osjetljivost	specifičnost
sudjelovanje u političkom nasilju i okupacija imovine	najbliži susjedi	efikasnost	3.45*** [2.48, 4.96]	0.17	uobičajeni (0.5)	0.71	0.71	0.71
					optimizirani	0.73	0.65	0.81
		opravdanost	1.69*** [1.29, 2.24]	0.03	uobičajeni (0.5)	0.58	0.64	0.52
					optimizirani	0.60	0.45	0.75
		efikasnost	3.24*** [2.30, 4.67]		uobičajeni (0.5)	0.73	0.75	0.71
		opravdanost	1.34 [0.98, 1.84]	0.17	optimizirani	0.74	0.66	0.81
		opravdanost x efikasnost	0.93 [0.65, 1.33]					
	optimalno	efikasnost	3.45*** [2.46, 4.97]	0.16	uobičajeni (0.5)	0.71	0.71	0.71
					optimizirani	0.73	0.60	0.86
		opravdanost	1.75*** [1.33, 2.33]	0.04	uobičajeni (0.5)	0.58	0.64	0.53
					optimizirani	0.60	0.50	0.71
		efikasnost	3.18*** [2.26, 4.60]		uobičajeni (0.5)	0.73	0.74	0.72
opravdanost		1.42* [1.03, 1.95]	0.17	optimizirani	0.74	0.70	0.79	
	opravdanost x efikasnost	0.98 [0.69, 1.39]						

*p < 0.05, **p < 0.01, *** p < 0.001

kazani u Tablici 2, s robusnom operacionalizacijom kriterija prema kojoj se sudionici političkog nasilja smatraju samo oni pojedinci koji su sudjelovali i u nasilnom prosvjedu i okupirali imovinu, generalno potvrđuju opisane nalaze, uz nešto veću točnost predikcije. Ipak, ni u tim modelima zabilježena točnost nije dovoljno velika da bi se opravdano moglo zaključiti da je temeljem stavova o političkom nasilju moguće precizno razlikovati sudionike od nesudionika političkog nasilja.

Rasprava

Rezultati provedenog istraživanja jasno su ukazali na to da su stavovi o političkom nasilju povezani s ranijim sudjelovanjem u političkom nasilju. Kao takvi, uklapaju se u postojeću literaturu koja ukazuje na povezanost stavova i ponašanja (Ajzen i Fishbein, 1980; Ajzen, 1991). Neporeciva značajnost nezavisnog doprinosa percipirane efikasnosti političkog nasilja i percipirane opravdanosti političkog nasilja uklapa se i u suvremene modele političkog djelovanja (van Zomeren i sur., 2008), kao i nedavne meta-analize rizičnih i zaštitnih faktora radikalizacije (Wolfowicz i sur., 2019, 2021). Ono što je zanimljivo jest da je u kontekstu ovog istraživanja percipirana efikasnost političkog nasilja dosljedno davala nešto veći doprinos predviđanju radikaliziranog ponašanja od stavova o političkom nasilju kakvi se obično mjere u istraživanjima radikalizacije (Franc i Pavlović, 2018; 2021). Takav rezultat ukazuje na potencijal percipirane efikasnosti kao alternativne mjere ishoda kognitivne radikalizacije kojom se mogu preciznije predvidjeti ponašanja od tradicionalnih mjera podrške radikaliziranom djelovanju, organizacijama, pojedincima ili ciljevima.

Ipak, odgovor na pitanje o efikasnosti varijable kao prediktora zahtijeva kompleksniji pogled na situaciju, posebice u područjima poput istraživanja radikalizacije gdje pogreške mogu završiti ljudskim žrtvama. S jedne strane, nesavršenosti u osjetljivosti modela mogu dovesti do toga da se njime nedovoljan broj potencijalnih sudionika političkog nasilja pravovremeno detektira kako bi ih se uključilo od neki od za njih primjerenih deradikalizacijskih programa (detaljnije o efikasnosti deradikalizacijskih programa u Weisburd, Wolfowicz, Hasisi, Paloucci i Andrighetto, 2022). S druge strane, nedostaci u specifičnosti modela mogu dovesti do toga da se velik broj osoba koje nisu sudjelovale u političkom nasilju proglasi potencijalnim sudionicima političkog nasilja. Pettinger (2017) objašnjava da se takvi pojedinci mogu doživljavati nepravedno stigmatiziranima: s jedne strane, drugi članovi društva mogu se odaljiti od njih s ciljem vlastite zaštite, s druge strane oni sami mogu razvijati neugodne emocije prema sustavu koji im je stigmom nametnuo. Lanac neugodnih akcija stigmatiziranih pojedinaca i reakcija društva na njihove akcije koji ovime započinje može izolirati pojedince proglašene bihevioralno radikaliziranima te umanjiti njihovu motivaciju za suradnjom, a uvećati motivaciju za promjenom nepravednog sustava, makar i nasiljem (detaljnije u McCauley i Moskalkenko, 2008). Iz svega navedenog proizlazi da je u kontekstu radikalizacije posebice važno znati što mjerimo i koliko precizno to mjerimo, odnosno na što točno se dobiveni rezultati odnose i do koje mjere ih je primjereno generalizirati. Iako rezultati analiza prikazanih u ovom istraživanju jasno ukazuju na to da su stavovi o političkom nasilju povezani sa ranijim sudjelovanjem u političkom nasilju, njihovo poistovjećivanje s nasilnim ponašanjima ne doima se primjerenim, što ide u prilog podjelama na kognitivnu i bihevioralnu radikalizaciju (Hafez i Mullins, 2015; Khalil i sur., 2019; McCauley i Moskalkenko, 2017; Neumann, 2013). U praksi to ujedno znači i da mjerenje radikaliziranih stavova ne može zamijeniti mjerenje ili opažanje radikalizira-

nih ponašanja. Stoga, primjerice, ni deradikalizacijski programi čija je efikasnost potvrđena istraživačkim nacrtima sa stavovima kao kriterijima ne moraju nužno biti efikasni za promjenu ponašanja. Takav je nalaz naizgled obeshrabrujući jer su istraživanja usmjerena na predviđanje radikaliziranih ponašanja rjeđa od istraživanja usmjerenih na predviđanje radikaliziranih namjera ili stavova (Franc i Pavlović, 2018; 2021; Wolfowicz i sur., 2019; 2021). No, s druge strane, istovremeno može služiti kao poticaj budućim istraživačima da se usprkos svim komplikacijama vezanim uz mjerenje bihevioralne radikalizacije, potaknuti vrijednošću koje takva istraživanja mogu imati za razvoj praktičnih mjera i dizajn javnih politika, ipak upuste u njezino mjerenje.

Ovakav nalaz ima implikacije i za politike javne sigurnosti i pravnu regulaciju slobode govora. Naime, ako znamo da se većina pozitivnih stavova o političkom nasilju neće manifestirati u ponašanju, netko bi mogao postaviti pitanje smislenosti ne samo istraživanja stavova o političkom nasilju, nego i edukacija ili javnih politika usmjerenih na suzbijanje radikaliziranih stavova, sprečavanja širenja govora mržnje i promicanja političkog nasilja u javnosti. U tom bi se slučaju ponovno valjalo pozvati na distinkciju između kognitivne i bihevioralne radikalizacije te opomenu Khalila i suradnika (2019) kojom ukazuju na to da ne možemo razumjeti radikalizaciju dok ne odgovorimo zasebno na pitanja o tome što dovodi do radikaliziranih stavova te što dovodi do radikaliziranih ponašanja. Naime, iako se radikalizirani stavovi iz prikazane rasprave čine manje važnima od radikaliziranih ponašanja, širenje radikaliziranih stavova u društvu može dovesti i do radikalizacije društva u cjelini. Preciznije, iako pojedinac koji izražava radikalizirane stavove samostalno ne mora nikad sudjelovati u političkom nasilju, zagovaranjem radikaliziranih stavova, odnosno promicanjem političkog nasilja, taj pojedinac može potaknuti druge na primjenu nasilja, koji se bez tog poticaja u nasilje ne bi upuštali. Također, širenje govora mržnje i radikaliziranih narativa, čak i kad ne dovede do političkog nasilja, može uslijed (ne)izravnog ugrožavanja ljudskih prava pojedinih društvenih grupa (Hlebec i Gardašević, 2021) narušiti društvenu koheziju, koja predstavlja nezaobilazan element mira (Bleich, 2007). Odnosno, dopuštanje govora mržnje može se tumačiti kao pasivna podrška političkog sustava takvom ponašanju, što može potaknuti razvoj narativa prijatni te dovesti do političkog nasilja (McCauley i Moskalenko, 2008; McGregor i sur., 2015). Naposljetku, smatrati radikaliziranima isključivo pojedince koji sudjeluju u političkom nasilju preveliko je pojednostavnjenje ne uzme li se u obzir i kako to sudjelovanje izgleda. Preciznije, i ekstremističke organizacije su organizacije (Hunter i sur., 2017), što znači da imaju svoje misije, vizije, unutarnju strukturu i uloge koje tome odgovaraju. Iz tog konteksta, postaje jasno da ne mogu svi izvoditi napade te da je za dugoročno funkcioniranje neophodno imati pojedince koji regrutiraju nove članove, sponzore, organizacijski tim i druge unutarnje strukture. Svi pojedinci u tim važnim segmentima ekstremističke organizacije mogu podržavati političko nasilje, ali nikad ne moraju sudjelovati u njemu, što jasno ukazuje da samo sudjelovanje u nasilnom činu nije jedini ni optimalan pokazatelj ishoda bihevioralne radikalizacije. Stoga, iako iznošenje radikaliziranih stavova u pravilu ne predstavlja izravnu opasnost za one protiv kojih se nasilje promiče, mogućnost neizravnih nepoželjnih posljedica nedvosmisleno ukazuje na važnost sprečavanja širenja govora mržnje i promicanja političkog nasilja u javnosti.

Kod interpretacije opisanih rezultata, neophodno je u obzir uzeti i obilježja odnosno ograničenja ovog istraživanja. Naime, podaci su prikupljeni kros-sekcijski, u jednoj vremenskoj točki, pri čemu je percipirana efikasnost i opravdanost nasilja

mjerena u trenutku sudjelovanja u istraživanju, dok se sudjelovanje u političkom nasilju mjerilo samoiskazom, retrospektivno u odnosu na razdoblje od godinu dana prije sudjelovanja u istraživanju. Drugim riječima, samoiskazano sudjelovanje u političkom nasilju, ako je do njega došlo, odvilo se prije mjerenja stavova o političkom nasilju. S jedne strane, uslijed ovakvog vremenskog raspona mjerenja varijabli nije opravdano govoriti o stavovima o političkom nasilju kao uzrocima sudjelovanja u političkom nasilju, što bi pružilo vrijedan doprinos u razvoju instrumentarija za ranu detekciju rizičnih pojedinaca. S druge strane, poznato je da sudjelovanje u kolektivnom djelovanju (Pop-Eleches, Robertson i Rosenfeld, 2022), izloženost kolektivnom djelovanju (Landmann i Rohmann, 2020), kao i odgovor političkog sustava na kolektivno djelovanje (Chiang, 2021) mijenjaju percepciju kolektivnog djelovanja, što indirektno može utjecati i na motivaciju za ponavljanje istog. Iz navedenog proizlazi da je ranije sudjelovanje u političkom nasilju moglo izmijeniti stavove sudionika i o samom političkom nasilju. Uslijed uparivanja sudionika po lokaciji, osigurano je da su ovi oblici pristranosti podjednako opteretili obje skupine (sudionike i ne-sudionike nasilnog prosvjeda). Drugim riječima, malo je vjerojatno da pojedinci koji nisu sudjelovali u političkom nasilju nisu to učinili jer nisu imali priliku za to, kao i to da nisu bili izloženi informacijama o ciljevima i posljedicama nasilnog prosvjeda. Ipak, za jasniji uvid u odnos stavova o političkom nasilju i sudjelovanja u političkom nasilju idealno bi bilo mjeriti obje varijable istovremeno, što često nije moguće zbog nagle i nepredvidive prirode nasilnih prosvjeda, ili longitudinalno, pri čemu bi stavovi bili mjereni i prije samog sudjelovanja u političkom nasilju. Stoga je prikazane rezultate primjerenije smatrati vjerojatnom procjenom odnosa nego pokazateljima stvarnog odnosa.

Dodatno, u obzir valja uzeti i način mjerenja varijabli. Prema načelu korespondentnosti (Ajzen i Fishbein, 1977; Ajzen, 2020), predviđanje ponašanja na temelju stavova je najpreciznije kad su i kriteriji i prediktori mjereni na istoj razini specifičnosti/općenitosti, što u ovom istraživanju nije slučaj u potpunosti. Naime, iako je korištena mjera sudjelovanja u političkom nasilju relativno općenita (budući da su sudionici odgovarali jesu li sudjelovali u bilo kojem nasilnom političkom događaju i bilo kojem zauzimanju zgrade/blokiranju ulice ili željeznice), vjerojatno sve te situacije nisu imale isti cilj niti bile jednako organizirane, čime se implicira određena razlika u specifičnim obilježjima. S druge strane, stavovi o političkom nasilju mjereni su kao opći stavovi. S obzirom na to da su u ovoj provjeri korištene općenitije mjere stavova o nasilju za objašnjenje ipak specifičnije mjere ponašanja, prava snaga odnosa stavova i (ranijeg) ponašanja vjerojatno je donekle podcijenjena. Stoga se zaključke ovog istraživanja primjerenim čini ograničiti na ulogu općih stavova o političkom nasilju te ih iskoristiti kao poticaj za daljnja istraživanja koja bi uključivala mjere stava i ponašanja iste razine specifičnosti. Također, s obzirom na metodu prikupljanja podataka licem u lice, nije moguće isključiti da su sudionici davali pristrane odgovore kako bi prikriili vlastito sudjelovanje u društveno nepoželjnim aktivnostima, što bi bilo poželjno kontrolirati u budućim istraživanjima, bilo mjerama stupnja pružanja društveno poželjnih (iskrivljenih) odgovora, bilo korištenjem objektivnijih mjera sudjelovanja u političkom nasilju od samoiskaza. Osim toga, iako su uparivanjem primijenjenim u kontekstu ovog nacрта eventualne kulturalne razlike (statistički) anulirane, u budućim bi istraživanjima, ako bi udio sudionika koji je sudjelovao u političkom nasilju bio dovoljan, bilo poželjno primijeniti i složenije analize (poput višerazinskih ili višegrupnih modela u sklopu SEM-a) u kojima bi se i taj faktor razlika nastojao uvažiti umjesto da ga se anulira. Konačno, iako je

ovim istraživanjem procijenjen doprinos radikaliziranih stavova predviđanju radikaliziranih ponašanja, za daljnji razvoj dijagnostičkih sredstava i preventivnih mjera u budućim bi istraživanjima bilo poželjno uključiti i druge relevantne čimbenike (radikaliziranih) ponašanja, poput subjektivnih normi o političkom nasilju i percipirane kontrole nad ponašanjem, koji proizlaze iz teorije planiranog ponašanja (Ajzen, 1991), kao i opće odrednice kolektivnih akcija, poput identifikacije s grupom, neugodnih emocija ili osjećaja moralne odgovornosti za sudjelovanje u političkom djelovanju (Van Zomeren, 2013). Uz samo uključivanje takvih čimbenika u modele, u budućim bi istraživanjima bilo korisno, uz individualne, istražiti i interakcijske doprinose objašnjavanju radikaliziranih ponašanja, o kojima se već duže vrijeme u kontekstu političkih ponašanja teoretizira (Cawvey i sur., 2017; Mondak i sur., 2010), ali su rijetko istraživani. Iako je fokus ovog istraživanja bio relativno uzak, time ne umanjujemo vjerojatnost utvrđivanja ovakvih složenijih odnosa niti važnost provedbe istraživanja koja se usmjeravaju na takve složenije modele.

Zaključno, koliko god robusne argumente je ovo istraživanje pružilo u prilog povezanosti radikaliziranih stavova i ponašanja, toliko je robusnu argumentaciju pružilo i o neopravdanosti njihovog izjednačavanja. Stoga se, sukladno teoretičarima radikalizacije (Hafez i Mullins, 2015; Neumann, 2013; McCauley i Moskalenko, 2017; Khalil i sur., 2019), najprimjerenijim čini proučavati kognitivnu zasebno od bihevioralne radikalizacije te izbjegavati generalizaciju zaključaka s jednog oblika radikalizacije na drugi bez prethodne empirijske provjere koja bi podržavala takvu odluku. Ne umanjujući pritom težinu prikupljanja podataka o bihevioralnoj radikalizaciji, šteta prouzrokovana neopravdanim generalizacijama neupitno je veća od troškova organizacije istraživačkih projekata sposobnih primjereno odmjeriti bihevioralnu radikalizaciju.

Literatura

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-t](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-t)
- Ajzen, I. (2020). The theory of planned behavior: Frequently asked questions. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(4), 314-324. <https://doi.org/10.1002/hbe2.195>
- Ajzen, I., i Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological bulletin*, 84(5), 888-918. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.84.5.888>
- Ajzen, I., i Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Hoboken, New Jersey: Prentice-Hall.
- Austin, P.C. (2013). A Comparison of 12 Algorithms for Matching on the Propensity Score. *Statistics in Medicine*, 33(6), 1057-1069. <https://doi.org/10.1002/sim.6004>
- Bleich, E. (2007). Hate crime policy in Western Europe: Responding to racist violence in Britain, Germany, and France. *American Behavioral Scientist*, 51(2), 149-165. <https://doi.org/10.1177/0002764207306047>
- Bosi, L., i Malthaner, S. (2015). Political violence. U D. della Porta i M. Diani (ur.), *The Oxford handbook of social movements* (str. 440-451). <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199678402.013.50>
- Brouillette-Alarie, S., Hassan, G., Varela, W., Ousman, S., Kilinc, D., Savard, É. L., ..., i Pickup, D. (2022). Systematic Review on the Outcomes of Primary and Secondary Prevention Programs in the Field of Violent Radicalization. *Journal for Deradicalization*, 30, 117-168. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/download/577/337/1677>
- Cawvey, M., Hayes, M., Canache, D., i Mondak, J. J. (2017). Personality and Political Behavior. U: W.R. Thompson (ur.), *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.221>
- Chiang, A. Y. (2021). Violence, non-violence and the conditional effect of repression on subsequent dissident mobilization. *Conflict Management and Peace Science*, 38(6), 627-653. <https://doi.org/10.1177/0738894221995481>
- Decker, S. H., i Pyrooz, D. C. (2019). Activism and radicalism in prison: Measurement and correlates in a large sample of inmates in Texas. *Justice Quarterly*, 36(5), 787-815. <https://doi.org/10.1080/07418825.2018.1462396>
- Ellison, M., i Pollock, G. (2014). WP4: Measuring Participation: Deliverable 4.6: Europe-wide thematic report. MYPLACE (Memory, Youth, Political Legacy And Civic Engagement, FP7-26683) https://www.academia.edu/10760616/Political_Activism_in_Pollock_G_and_Ellison_M_2014_Measuring_Participation_European_Commission_MYPLACE_Deliverable_4_6_
- Fogarty, G. J., i Shaw, A. (2010). Safety climate and the theory of planned behavior: Towards the prediction of unsafe behavior. *Accident Analysis & Prevention*, 42(5), 1455-1459. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2009.08.008>
- Franc, R., i Pavlović, T. (2018). Systematic review of quantitative studies on inequality and radicalisation. *Dialogue About Radicalisation and Equality*. https://www.dare-h2020.org/uploads/1/2/1/7/12176018/4.1_2.pdf

- Franc, R., i Pavlović, T. (2021). Inequality and Radicalisation- Systematic Review of Quantitative Studies, *Terrorism and Political Violence*. Prethodna objava na mreži. <https://doi.org/10.1080/09546553.2021.1974845>
- Funder, D. C. (2012). Accurate Personality Judgment. *Current Directions in Psychological Science*, 21(3), 177-182. <https://doi.org/10.1177/0963721412445309>
- Hafez, M., i Mullins, C. (2015). The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(11), 958-975. <https://doi.org/10.1080/1057610x.2015.1051375>
- Hansen, B. B., i Klopfer, S. O. (2006). Optimal Full Matching and Related Designs via Network Flows, *Journal of Computational and Graphical Statistics*, 15(3): 609-627. <https://doi.org/10.1198/106186006X137047>
- Hlebec, I., i Gardašević, Đ. (2021). Pravna analiza govora mržnje. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 55(107), 9-35. <https://hrcak.srce.hr/file/383563>
- Ho, D. E., Imai, K., King, G., i Stuart, E. A. (2011). MatchIt: Nonparametric Pre-processing for Parametric Causal Inference. *Journal of Statistical Software*, 42(8), 1-28. <https://doi.org/10.18637/jss.v042.i08>
- Jemmott, J. B., Jemmott, L. S., Hines, P. M., i Fong, G. T. (2001). The theory of planned behavior as a model of intentions for fighting among African American and Latino adolescents. *Maternal and child health journal*, 5(4), 253-263. <https://doi.org/10.1023/A:1013032906379>
- Khalil, J., Horgan, J., i Zeuthen, M. (2019). The Attitudes-Behaviors Corrective (ABC) Model of Violent Extremism. *Terrorism and Political Violence*. Prethodna objava na mreži. <https://doi.org/10.1080/09546553.2019.1699793>
- Khosrokhavar, F. (2013). Radicalization in Prison: The French Case. *Politics, Religion & Ideology*, 14(2), 284-306. <https://doi.org/10.1080/21567689.2013.792654>
- Kruglanski, A. W., Gelfand, M. J., Sheveland, A., Babush, M., Hetiarachchi, M., Ng Bonto, M., i Gunaratna, R. (2016). What a difference two years make: patterns of radicalization in a Philippine jail. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 9(1-3), 13-36. <https://doi.org/10.1080/17467586.2016.1198042>
- Kuhn, M. (2021). *Caret: Classification and Regression Training*. R package version 6.0-88. <https://CRAN.R-project.org/package=caret>
- Landmann, H., i Rohmann, A. (2020). Being moved by protest: Collective efficacy beliefs and injustice appraisals enhance collective action intentions for forest protection via positive and negative emotions. *Journal of Environmental Psychology*, 71, 101491. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101491>
- Louviere, J.J., Hensher, A.D., i Swait, D.J. (2000). *Stated choice methods*. New York: Cambridge University Press.
- McCauley, C., i Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415-433. <https://doi.org/10.1080/09546550802073367>
- McCauley, C., i Moskalenko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*, 72(3), 205-216. <https://doi.org/10.1037/amp0000062>

- McGregor, I., Hayes, J., i Prentice, M. (2015). Motivation for aggressive religious radicalization: Goal regulation theory and a personality× threat× affordance hypothesis. *Frontiers in Psychology*, 6, 1325. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01325>
- McFadden, D. (1979). Quantitative methods for analysing travel behavior of individuals: Some recent developments. U: D. A. Hensher i P. R. Stopher (ur.), *Behavioural travel modelling* (str. 279-318). London: Croom Helm.
- Mondak, J. J., Hibbing, M. V., Canache, D., Seligson, M. A., i Anderson, M. R. (2010). Personality and Civic Engagement: An Integrative Framework for the Study of Trait Effects on Political Behavior. *American Political Science Review*, 104(1), 85-110. <https://doi.org/10.1017/s0003055409990359>
- Neumann, P. R. (2013). The trouble with radicalization. *International affairs*, 89(4), 873-893. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12049>
- Pettinger, T. (2017). De-radicalization and counter-radicalization: Valuable tools combating violent extremism, or harmful methods of subjugation? *Journal for De-radicalization*, 12, 1-59. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/109>
- Pilkington, H., Pollock, G., i Franc, R. (2018). *Understanding youth participation across Europe From Survey to Ethnography*. Springer: Berlin, Germany.
- Pop-Eleches, G., Robertson, G., i Rosenfeld, B. (2022). Protest participation and attitude change: Evidence from Ukraine's Euromaidan Revolution. *The Journal of Politics*. Prethodna objava na mreži. <https://doi.org/10.1086/716302>
- Prabhakaran, S. (2016). *InformationValue: Performance Analysis and Companion Functions for Binary Classification Models*. R package version 1.2.3. <https://CRAN.R-project.org/package=InformationValue>
- Revelle, W. (2021). *Psych: Procedures for Personality and Psychological Research, Northwestern University, Evanston, Illinois, USA*. R package version 2.1.6. <https://CRAN.R-project.org/package=psych>
- Saab, R., Spears, R., Tausch, N., i Sasse, J. (2016). Predicting aggressive collective action based on the efficacy of peaceful and aggressive actions. *European Journal of Social Psychology*, 46(5), 529-543. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2193>
- Scarcella, A., Page, R., i Furtado, V. (2016). Terrorism, radicalisation, extremism, authoritarianism and fundamentalism: A systematic review of the quality and psychometric properties of assessments. *PloS one*, 11(12), e0166947. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0166947>
- Schmid, A. (2013). *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. Terrorism and Counter-Terrorism Studies. <https://doi.org/10.19165/2013.1.02>
- Schuurman, B. (2019). Topics in terrorism research: reviewing trends and gaps, 2007-2016. *Critical Studies on Terrorism*, 12(3), 463-480. <https://doi.org/10.1080/17539153.2019.1579777>
- Signorell A. (2021). DescTools: Tools for descriptive statistics. R package version 0.99.44. <https://cran.r-project.org/package=DescTools>
- Silke, A. (2008). Research on terrorism. U H. Chen, E. Reid, J. Sinai, A. Silke i B. Ganor (ur.), *Terrorism informatics* (str. 27-50). Boston, MA: Springer.
- Van Buuren, S. (2018). *Flexible imputation of missing data*. CRC press.

- Van Zomeren, M., Postmes, T., i Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, 134(4), 504-535. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504>
- Van Zomeren, M. (2013). Four core social-psychological motivations to undertake collective action. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(6), 378-388. <https://doi.org/10.1111/spc3.12031>
- Weisburd, D., Wolfowicz, M., Hasisi, B., Paolucci, M., i Andrighetto, G. (2022). What is the best approach for preventing recruitment to terrorism? Findings from ABM experiments in social and situational prevention. *Criminology & Public Policy*. Prethodna objava na mreži. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12579>
- Wickham, H. (2016). *ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. Springer-Verlag New York, 2016.
- Wickham, H. (2021). *Tidyr: Tidy Messy Data*. R package version 1.1.3. <https://CRAN.R-project.org/package=tidyr>
- Wickham, H. Francois, R., Henry, L., i Müller, K. (2021). *Dplyr: A Grammar of Data Manipulation*. R package version 1.0.7. <https://CRAN.R-project.org/package=dplyr>
- Wickham, H., i Miller, E. (2021). *Haven: Import and Export 'SPSS', 'Stata' and 'SAS' Files*. R package version 2.4.3. <https://CRAN.R-project.org/package=haven>
- Wilke, C. O. (2020). *Cowplot: Streamlined Plot Theme and Plot Annotations for 'ggplot2'*. R package version 1.1.1. <https://CRAN.R-project.org/package=cowplot>
- Wolfowicz, M., Litmanovitz, Y., Weisburd, D., i Hasisi, B. (2019). A Field-Wide Systematic Review and Meta-analysis of Putative Risk and Protective Factors for Radicalization Outcomes. *Journal of Quantitative Criminology*, 36(3), 407-447. <https://doi.org/10.1007/s10940-019-09439-4>
- Wolfowicz, M., Litmanovitz, Y., Weisburd, D., i Hasisi, B. (2021). Cognitive and behavioral radicalization: A systematic review of the putative risk and protective factors. *Campbell Systematic Reviews*, 17(3). <https://doi.org/10.1002/cl2.1174>
- Zakrisson, T. L., Austin, P. C., i McCredie, V. A. (2018). A systematic review of propensity score methods in the acute care surgery literature: avoiding the pitfalls and proposing a set of reporting guidelines. *European Journal of Trauma and Emergency Surgery*, 44(3), 385-395. <https://doi.org/10.1007/s00068-017-0786-6>
- Zlobina, A., i Gonzalez Vazquez, A. (2018). What is the right way to protest? On the process of justification of protest, and its relationship to the propensity to participate in different types of protest. *Social Movement Studies*, 17(2), 234-250. <https://doi.org/10.1080/14742837.2017.1393408>

A Barking Dog Never Bites: Should We Treat Attitudes and Behaviors as Equal in the Context of Political Violence?

Abstract Despite the unquestionable relationship between attitudes and behaviors, many theorists agree that attitudes on political violence should not be equated with participation in political violence. Earlier studies have not explicitly focused on the validity of this equation in the context of radicalization. Therefore, the main goal of this study was to evaluate how precise can individuals be classified with respect to participation in political violence based on their attitudes on political violence. Analyses were conducted on a data set collected within the MyPLACE project at the end of 2012 and the beginning of 2013 on youth ($N = 16935$) from fourteen European countries, including Croatia. After matching the participants in order to eliminate the potential sources of bias, the results have confirmed that both measures of attitudes towards political violence – justification of political violence and perceived efficacy of political violence – provided an independent and significant contribution to explaining the variance of participation in political violence. However, about one-third of participants were misclassified based on the mentioned variables, which provides an empirical confirmation of the notion that attitudes and behaviors in the context of political violence should not be equated.

Keywords classification, sensitivity, specificity, political violence, extremism, radicalization

Kako citirati članak / How to cite this article:

Pavlović, T., Franc, R. (2022). Pas koji laje ne grize: bismo li trebali izjednačavati stavove i ponašanja u kontekstu političkog nasilja? *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 19(1), 213-231. <https://doi.org/10.20901/an.19.03>

